

AZ INANA ÉS ŠUKALETUDA CÍMŰ MÍTOSZ ÁLDÁS VAGY ÁTOK A HÍRNÉV?

PINTÉR Anna Krisztina*

ELTE BTK, Assziriológia és Hebraisztika Tanszék, Magyarország

Beérkezett: 2022. március 21. • Elfogadva: 2022. március 30.

© 2022 A szerző(k)

ABSZTRAKT

Az alábbi tanulmány a sumer *Inana és Šukaletuda* mítosz új magyar fordítását tartalmazza, illetve egy elemzést a szöveg egyik problematikus részéről, Šukaletuda „megáldásáról”. Az elemzésben emellett érvelek, hogy a szöveg szóhasználata arra vonatkozó utalásokat rejt, hogy Šukaletuda, a kertész, alacsony származású, uralkodói szerepkörök betöltésére alkalmatlan személy, és az uralkodókat utánzó, jogtalan tette után kap isteni büntetést. A mítoszról szóló eddigi elemzések a szöveg ezen aspektusára még nem tértek ki.

KULCSSZAVAK

Inana és Šukaletuda, sumer irodalom, átok, áldás, elemzés

Az *Inana és Šukaletuda* című sumer mítosz Inana istennő és az őt megerőszakoló kertész, Šukaletuda történetét meséli el.¹ Egy alkalommal Šukaletuda meglátja az alvó istennőt egy fa alatt, és a tudta nélkül magáévá teszi. Az istennő ezért bosszút áll, a kertész keresésére indul, és mikor megtalálja, az alábbi szöveget intézi a kertészhez (296–301. sor):

¹ Kiadása: K. Volk: *Inanna und Šukaletuda. Zur historisch-politischen Deutung eines sumerischen Literaturwerkes*. Wiesbaden (1995). Komoróczy Géza *Fénylő ölednek édes örömeiben* kötetében egy részlet található, a könyv kiadása-kor a legtöbb kézirat még nem volt elérhető.

* Levelező szerző. E-mail: annakrisztina4@gmail.com

ġen-na ba-ug₅-ge-^{en} nam-ġu₁₀ mu-zu nam-^{ba}-da-ha¹-lam-e
^{mu} -zu en₃-du-a ġe₂-ġal₂ en₃-du ġe₂-dug₃-^{ge}
^{nar} tur-e e₂-gal lugal-la-ka ġu-^{mu} -ni-in-ku₇-^{ku} -[de₃]
^{sipad} -de₃ dun₅-dun₅^{dug}šakir₃-^{ra} -ka-na dug₃-ge-eš ġe₂-^{em}-mi¹-ib-be₂
 sipad-tur-re ki udu lu-a-na mu-zu ġe₂-em-tum₂-tum₂-mu
 e₂-^{gal} edin-na e₂-zu ġe₂-a

„Na mármost meghalsz! Ez az én ügyem, a neved ne tűnjön el,
 a neved maradjon fenn az énekekben, tegye széppé az énekeket!
 A király palotájában a kis énekes tegye édessé,
 a pásztor a kanna köpülésénél szépen daloljon,
 a kispásztor a juhnyáj legelőjéhez vigye a neved,
 a puszta ^{palotája} legyen a házad!”

Az eddig megjelent tanulmányok rendszerint megjegyzik, hogy szokatlan módon a kertész a tette ellenére áldásban részesül, és hiába hal meg, elnyeri az örök hírnevet, amire a mezopotámiai királyok törekedtek a haláluk után.² A szöveget tehát eddig inkább áldásként értelmezték. Nemcsak a beszéd pozitív tartalma miatt értelmezték áldásnak, hanem a szövegrész előtt szereplő kifejezés miatt is: a **nam—tar** „sorsot megszabni” kifejezés után következik a beszéd, amelyet gyakran a **nam—kud** „átkozni” ellentétpárjaként értelmeznek. Ha azonban megnézzük az „áldásban” szereplő foglalkozásnevek jelentését, arra a következtetésre lehet jutni, hogy a kertész sorsa nem annyira irigylésre méltó, az említett munkások a társadalom legeljén állnak, minek következtében Šukaletuda nem éppen az előkelők örök hírnevében részesül. Ezen kívül a **nam—tar** jelentése önmagában semleges,³ így az „áldás” és az „átok” hagyományos pozitív vagy negatív minősége itt nem játszik szerepet. További érdekesség, hogy a szöveget a többi sumer mítoszhoz képest egészen rendkívüli stílusban fogalmazták meg: a szöveg stílusa így azt is kifejezi, hogy Šukaletuda tette joggal volt az alacsony státusza miatt.

A MÍTOSZ TARTALMA ÉS EDDIGI ÉRTELMEZÉSEI

A szöveg elején Inana istennőt mutatják be, ábrázolása az istenszobrok megjelenésére hasonlít.⁴ Az istennő az Eanna-templomban a trónon helyezkedik el (2–3. sor):

„Inana nagy hatalma betölti a fényes szentélyt,
 Inana az Eannában mindenki csodálatára állt.”

² B. Hruska: Inanna und Šukaletuda. Eine gutgeheißene Unzucht mit der Kriegsgöttin. *ArOr* 66 (1998) 323: „Die Wirkung dieses merkwürdigen Mythos kommt in einer überraschenden Schicksalentscheidung zustande.”; B. Alster: Review of K. Volk, Inanna und Šukaletuda. *JAOS* 119 (1999) 687: „Amazingly, this all ends with a blessing of Šukaletuda, whose name is to be remembered in songs forever.”

³ G. Selz: Nur ein Stein. In: *Kulturgeschichten. Altorientalische Studien für Volkert Haas zum 65. Geburtstag*. Ed. Th. Richter et al. Saarbrücken (2001) 385.

⁴ Volk: *i. m.* (1. j.) 136, 3. j.

Ezután Inana felmegy a hegyekbe, hogy az „igazat és a hamisat felfedje”, „megszemlélje az országot”, és keressen valamit (a szöveg itt töredékes). Inana tehát elhagyja az eget, a földet és a városokban található szentélyeit.⁵ Az istennő teljes erejében jelenik meg a leírásban, ahogy a hegyekben vonul az állataival. A következő sorok szintén töredékesek, ezért nem lehet pontosan tudni, hogyan vált a történet a holló és Enki isten tevékenységére. A holló meglepő és szokatlan dolgokat tesz: úgy kertészkedik, mint az emberek. Enki utasításokat ad neki, hogy olajjal és vízzel ültessen szentet a cserepekbe, és ezekből datolyapálmák kelnek ki. A hollónak és Šukaletuda történetének az elbeszélésben látszólag nincs köze egymáshoz, valószínűleg a kertészkedés és a termékenység, mind az emberi, mind a növényi termékenység analógiába állítása az epizód háttere.⁶ A holló emberi munkákat végez, a földet ássa, növényeket csiráztat, és több olyan elemet tartalmaz a leírás, amelyek a földek és a termékenység kapcsolatát vetik fel. A tanulmányok kiemelik, hogy a szén és az olaj ezen felül a jóslás eszközeit idézhetik,⁷ illetve ezek az elemek a házassági dalokban a nászra való készülődés tartozékai (szemfesték, bőrápoló), ezzel talán előrevetítve Šukaletuda tettét.⁸

A holló pálmájához egy leírás kapcsolódik, a datolyapálmák mesterséges megtermékenyítését mutatja be, amelyet általában kertészek végeztek, a jelen műben pedig a holló. A pálma jellemzése ezen kívül a növény legfontosabb szimbolikus jelentéseit és funkcióit ismerteti: a datolyapálma királyi növény, az örök élet szimbóluma (78–84. sor).⁹

„A takarólevelei a pálmabelsőnél vannak,
a száraz rostjai fonáshoz vannak,
a sarjai a mérőkötelek,
a király földjeihez méltóak.

A szárai a király palotájába tisztaságot adnak,
a datolyája a tisztított gabona mellé van halmozva,
a nagy istenek házához méltóak.”

A szöveg első felében a narrátor többször is retorikai kérdésekkel reflektál az eseményekre, és kifejezésre juttatja, hogy milyen szokatlan jelenség a kertészkedő holló, valamint az új növény:

„Na mármmost mit mond az egyik a másiknak?
Mit tesz még hozzá az egyik a másikhoz?”

⁵ Más szövegekben is így fogalmazzák meg, mikor Inana útnak indul. A párhuzamokhoz ld. C. Wilcke: Der Anfang von 'Inanna und Šukaletuda'. *AfO* 24 (1973) 86; Volk: *i. m.* (1. j.) 20–24.

⁶ G. J. Selz: Sex, Crime, and Politics. Zur Interpretation sumerischer Literaturwerke. Überlegungen zu Inana-k und Šukaletuda. *JAC* 16 (2001) 48.

⁷ Volk: *i. m.* (1. j.) 149–150.

⁸ T. Mařík: Sex, Religion and Antimony. Zu einer apolitischen und ahistorischen Deutung von Inana und Šukaletuda. *WZKM* 93 (2003) 153–155.

⁹ K. Volk: Palme. *RLA* 10 (2003–2005) 289. Ráolvasásban hasonló példa: M. Geller: A Middle Assyrian Tablet of *Utukkū Lemnūtu*. *Iraq* 42 (1980) 35: „Incantation. O date palm, pure and resplendent, set in the orchards, as a purifier of the body, suitable for the (offering) table, 55' as a wrapping for office, suitable for the kingship. The mighty date palm, with heroic strength, 60' stands in the furrow of a pure place, its might reaching to heaven.” (sumer és akkád szöveg: 28–29.). Talán egy allegóriáról van itt szó, hogy a kertész királyi növényeket gondoz, de mégsem lesz igazi király. Šukaletudának ráadásul nem sikerül a sarjakat felnevelnie, és még ki is tépi őket.

A páma bemutatása után a történet hirtelen átvált Šukaletudára, az öntözésért felelős kertészre, akinek egyetlen növénye sem marad meg. A szél a hegyek porát a szemébe fújja, és mikor ezt kidörzsöli, megnyílik a látása a túlvilágra. A régi jól ismert helyszíneken meglátja a szellemeket, valamint a fűzfa alatt alvó istennőt. Šukaletuda Inana istennőt megerőszkolja, majd visszamegy a földjeihez. Miután Inana felébred, észreveszi magán az erőszak nyomait, és elkezd keresni a tettest. A szövegben eddig a pontig található refrén („Na mármost mit mond az egyik a másiknak? Mit tehet még hozzá?”).¹⁰ Innentől kezdve a refrén használata megszűnik.

A szöveg második, refrén nélküli felében Šukaletuda az apja tanácsára az emberek közé menekül, Inana pedig egyszer sem találja meg. Dühében először vérré változtatja a vizeket, másodjára vihart idéz elő, harmadjára összezavarja az ország útjait (?).¹¹ Inana végül Enkihez fordul, hogy kárpótlást kérjen, mire kiadják neki a tettest. Enki beleegyezik, és Inana meg is találja a hegyekben az emberek között bujkáló kertészt. Šukaletuda megmagyarázza Inának, hogy mit tett, mire Inana elmondja az „áldását”.

Az idézett bekezdést eddig úgy értelmezték, hogy Inana ugyan megöli Šukaletudát, de áldásában biztosítja, hogy Šukaletuda neve örökre fennmaradjon. A név és az emlékezet fennmaradása a legfontosabb célja minden királyfeliratnak és himnusznak; nem véletlen, hogy minden modern szövegértelmezés szerint Šukaletuda végül ebből a szempontból jól járt. Šukaletuda egész Sumerban, a legfelsőbbtől a legalsóbb társadalmi körökig ismert személyiség lesz mindörökre, a palotában és vidéken is zengik majd a történetét.¹²

A szöveg kapcsán egyéb értelmezések is felmerültek, mint például a csapások bibliai párhuzamai, és Inana istennő asztrális vonatkozásai. A mítoszt S. N. Kramer találta meg először, az első fordításokat is ő készítette el. A szövegben található csapások, elsősorban a vérré vált folyók miatt Kramer a bibliai párhuzamokat emelte ki.¹³ Más tanulmányok szerint asztrálmítoszt mutat be a történet csillagászati jelenségekkel, mivel Inana a Vénusz bolygó istennője.¹⁴ Több publikáció született azonban a szöveg előbb említett termékenységgel kapcsolatos

¹⁰ C. Mittermayer: *Was sprach der eine zum anderen? Argumentationsformen in den sumerischen Rangstreitgesprächen*. Berlin – Boston (2019) 153–154.

¹¹ Az itt szereplő kifejezés erősen problematikus, az „utak lezárásához” lásd Volk: *i. m.* (1. j.) 197–198 és Hruska: *i. m.* (2. j.) 323: „Die dritte Plage ähnelte einer offenen Aggression. Die Göttin hatte die Wege in Sumer versperrt und die Schwarzköpfigen konnte ihre Wohnungen (?) nicht verlassen.”; ehhez szintén Selz: *i. m.* (6. j.) 48, 40. j.: „Kralle des Unreinen”. Felveti azt is, hogy háború után, esetleg éhségtől vonulnak ki az emberek, vagy fizetségre, kompenzációra utal a kifejezés.

¹² Volk: *i. m.* (1. j.) 38–39, 53.

¹³ S. N. Kramer: A Blood-Plague Motif in Sumerian Mythology. *ArOr* 17 (1949) 399–405; a csapásokról mezopotámiai szövegekben lásd Volk: *i. m.* (1. j.) 41 skk.

¹⁴ Kozmikus és földi jelenségek összefüggéseire, valamint a mítosz strukturalista elemzéséhez B. Alster: On the Interpretation of the Sumerian Myth „Inanna and Enki”. *ZA* 64 (1974) 31–34. Asztrálmítoszként való elemzéséhez J. Cooley: Early Mesopotamian Astral Science and Divination in the Myth of Inana and Šukaletuda. *JNER* 8 (2008) 75–98; csillagászati ómenek szavai a szövegben; J. Cooley: Inana And Šukaletuda: a Sumerian Astral Myth. *Kaskal* 5 (2008) 161–172; J. Cooper: Literature and History: The Historical and Political Referents of Sumerian Literary Texts. In: *Historiography in the Cuneiform World*. Ed. T. Abusch et al. Bethesda (2001) 142–144. Az óbabiloni korban még nincsenek kanonizált, írott asztrológiai vagy asztronómiai ómenesorozatok, de foglalkoztak jóslással. A csillagászati ómenek egyik jellegzetessége, hogy a jelek egész országokra kiterjedő, vagy legalább is nagy hatású eseményeket mutatnak. Šukaletuda látomása után az egész országra kiterjednek a csapások.

aspektusairól, amelyeket a holló kapcsán már bemutattam.¹⁵ A kertészkedés és a termékenység analógiája mellett egy további hasonlóságot véltek felfedezni Šukaletuda és Dumuzi, Inana férje között. Šukaletuda tette, a torzított formában elvégzett szent nász rítusa Dumuzi és a királyok hatáskörébe tartozna.¹⁶ Akárhogy is szerepelt a kertész az incidens közben, amit ő elvégzett, az az uralkodói „legitimáció alkotóeleme”, és az istennőt arra kényszeríti, hogy az ezzel járó kedvező dolgokat adja át,¹⁷ például biztosítsa a földek termékenységét.¹⁸ G. Selz és T. Mařík tanulmánya szerint ez a magyarázat arra, hogy Šukaletuda miért jár jól. Šukaletuda tette olyan, mint a királyok feladata, ezért kénytelen megáldani őt az istennő: Šukaletuda a „puszta palotájában” fog élni, pontosan úgy, mint Dumuzi, a pásztor.¹⁹

K. Volk ugyan más szempont szerint értelmezte a művet,²⁰ de hasonlóképpen a „legitimációt” ő is említi, mármint, hogy Inana végső áldása „legitimáció”, és ezért zengik majd az egész országban a dalt:²¹

„Ezután kerül megállapításra a 'dal' pozitív mihez tartása, valamint a célközönség, amelyhez a mű szól. Mind a palota feltételezhetően irodalmilag művelt körének, mind a pásztorok egyszerű népének tudnia kell Šukaletuda tetteiről. Ez utalás egy propagandisztikus mű széleskörű terjesztésére?”²²

Inana beszéde, a szöveg szóhasználata, valamint a foglalkozásnevek azonban ironikus helyzetet teremtenek. Šukaletudának Inana új sorsot szabott, és nem biztos, hogy a világhíre kedvező értelemben szerepel itt. Mivel a kisénekes és a vaját köpülő kispásztorok az alacsonyabb rangú foglalkozások közé tartoznak, Inana döntése inkább azt feltételezi, hogy nem a királyi udvar magas rangú, előkelő énekesei fogják zengeni Šukaletuda történetét, hanem a fiatal gyakoronokok, a zenésztanoncok²³ és a legrosszabbul fizetett pásztorok dúdolgatják majd az istállókban.

¹⁵ G. S. Kirk: *A mítosz*. Budapest (1993) 98–101. Kirk az értelmezésében összefüggésbe hozza a mezőgazdasági újításokat és az etikettet mellőző kapcsolatokat, és ez utóbbiaknál felhívja a figyelmet a negatív végkimenetelig. A születéssel és a szexuális viszonyokkal foglalkozó sumer mítoszokhoz hasonlóan itt is a megmagyarázatlan kapcsolat motívuma fordul elő.

¹⁶ Selz: *i. m.* (6. j.); Mařík: *i. m.* (8. j.) 161: „Inanas Schlußplädoyer für Šukaletuda (Z. 296–306) bestätigt noch unsere Deutung, denn König (Z. 298) und Hirte (Z. 299–300) sind eben die üblichen Gatten Inanas, und wenn ihm Inana Z. 301 die Steppe als Wohnung zuweist, so scheint dies eine faktische Gleichsetzung Šukaletudas mit Dumuzi zu bedeuten.”

¹⁷ Selz: *i. m.* (6. j.) 55: „Die Legitimationsfrage fokussiert deshalb auf die Legitimität des Beischlafvollzugs. Die 'Heilige Hochzeit' selbst erweist sich als notwendiger, nicht hinterfragter und unbezweifelbarer Bestandteil der herrscherlichen Legitimation. Damit dient sie letztlich auch als Metapher für die Effizienz herrschlichen Wirkens: Legitimation durch Effizienz”

¹⁸ Mařík: *i. m.* (8. j.) 157: „...nicht als ‚Vergewaltigung‘, sondern parallel zum Liebeszauber des Raben gesehen haben, als ein notwendiges Ritual zum Sicherstellung der Fruchtbarkeit des Gartens.”

¹⁹ Selz: *i. m.* (6. j.).

²⁰ A mítosz valóságára vonatkoztatott politikai értelmezése, hogy az elbeszélés háttérében valós történelmi események álltak, és a szereplők a konfliktus résztvevőit szimbolizálják: Volk: *i. m.* (1. j.) 25–40.

²¹ Volk: *i. m.* (1. j.) 79: „Mann kann nämlich aus diesen Aussagen auch die Legitimation für die vorliegende Redaktion des Werkes entnehmen. Der Auftrag, Šukaletuda zu rühmen, kommt schließlich aus dem Munde Inanas.”

²² Volk: *i. m.* (1. j.) 78–79: „Danach werden also die positive Haltung des ‚Liedes‘ und die Zielgruppe, an die sich das Werk wenden soll, bestimmt. Sowohl der vermutlich literarisch gebildete Kreis des Königspalastes wie die einfache Bevölkerung der Hirten soll von den Taten Šukaletudas erfahren. Ein Hinweis auf die umfassende Verbreitung eines propagandistisches Werkes?”

²³ D. Shehata: *Musiker und ihr vokales Repertoire. Untersuchungen zu Inhalt und Organisation von Musikerberufen und Liedgattungen in altbabylonischer Zeit*. Göttingen (2009) 26–27.

A következőkben összefoglalom azokat a kifejezéseket, amelyek Šukaletuda alacsony státuszát emelik ki, és kitérek a mű elbeszélési struktúrájára, amely a retorikájával éppen megkérdőjelezi a tettének a *legitim* voltát. Inana beszédének ezen értelmezése kiemeli az *Inana és Šukaletuda* mítosz azon aspektusát, hogy a király és az istennő rituális szent nászát csak az illetékes királyok végezhetik el, kertészek nem.²⁴ Emellett ismertetem a **nam – tar** „megáldani” szó jelentéséről szóló tanulmányokat, amelyek lényegesek az átok vagy az áldás természetének, és így Inana döntésének megértésében.

UTALÁSOK ARRRA, HOGY ŠUKALETUDA KICSI ÁTLAGEMBER

Mezopotámia nagy királyait a reprezentatív felirataikban rendkívüli személyiségeként ábrázolják, az istenség választottjai, akiket a „milliók közül” szemelnek ki.²⁵ A királyfeliratok a karizmájukat, rátermettségüket, isteni rokonságukat, bölcsességüket és erejüket dicsérik, mint ahogy például Gudea B szobrának a felirata írja:²⁶

„(Gudea) ... Ningišzida, az istene jóvoltából a (városi) tanácsban felragyogó igaz vezető. Mikor Ningirsu igaz szemmel a városára tekintett, Gudeát választotta, hogy az ország igaz pásztora legyen, a kezét fogta (és kivette) 216000 ember közül.”

Šukaletuda esetében több megjegyzés is utal arra, hogy a kertész nem prominens személyiség. A szereplő nevében is utalás rejtőzhet,²⁷ a Šukaletuda név sumerul szó szerint azt jelenti, hogy „egyedi kéz szülöttje”.²⁸ Egy ókori sumer-akkád lexikális lista pedig a Šukaletuda szót bőrbetegségnek fordítja (himlős, szemölcsös, leprás, bibircsókós).²⁹ Talán a szó szerinti sumer név sem a rendkívüli személyiségre utal, vagyis, hogy egyedülállóan értékes személy, hanem a betegségnevek mintáját követi. A kéz csapást, betegséget is jelent, ha „kéz + istennév” összetételű betegségnevekben fordul elő („az egyedi szülött keze/csapása”).³⁰

Az ókori fordításokat követve a „Ragyás” személynévvel rendelkező fiatalember ezenfelül nem főkertész, hanem egyszerű vízhordó munkás (91–95. sor):

²⁴ A mítosz a rítusokkal és a szenttel való nem megfelelő bánásmód tézise (többek között), avagy H-P. Müller terminológiája szerint antimítosz, pl. H-P. Müller: *Mythos und Metapher. Zur Ambivalenz des Mythischen in poetischer Gestaltung*. In: *Mythisches in Biblischer Bildersprache. Gestalt und Verwandlung in Prophetie und Psalmen*. Ed. H. Irsigler. Freiburg – Basel – Wien (2004) 45: „Antimythos sollen delegitimieren, was nicht sein darf..”

²⁵ Az ideális királyhoz és királysághoz S. N. Kramer: *Kingship in Sumer and Akkad: The Ideal King*. In: *Le palais et la royauté*. *RAI* 19. Ed. P. Garelli. Paris (1974) 163–175; C. Wilcke: *Vom göttlichen Wesen des Königtums und seinem Ursprung im Himmel*. In: *Die Sakralität von Herrschaft*. Ed. F-R. Erkens. Berlin (2002) 63–83.

²⁶ D. O. Edzard: *Gudea and His Dynasty*. Toronto – Buffalo – London (1997) 31–32: iii 3–12.

²⁷ Volk: *i. m.* (1. j.) 171–172.

²⁸ Selz: *i. m.* (6. j.) 49, 44. j.: „von kostbaren Hand geboren’ ironisch, oder Hinweis auf einen geburtsbedingten körperlichen Defekt?”

²⁹ W. W. Hallo: Šullanu. *RA* 74 (1980) 94: „leprás”, „bibircsókós”, „kiütéses”, „szemölcsös”; J.-M. Durand: *Un Commentaire à “TDP” I*, AO 17661. *RA* 73 (1979), 165, 45. j.

³⁰ N. Heeßel: *The Hands of the Gods: Disease Names and Divine Anger*. In: *Disease in Babylonia*. Eds. I. L. Finkel – M. J. Geller. Leiden – Boston (2006) 120–130.

„Šukaletuda volt a neve, [Igisigsig¹ [...]. Miközben vizet hordott [a földekre], miközben [az ágyások mellett] kutakat ásott, egyetlen hajtás se nőtt ki, semmi sem maradt meg.”

A sumer gazdasági szövegek munkásoknak szánt juttatásaiból az derül ki, hogy a vízfordó munkások a társadalmi rend legalján állnak.³¹

A neve után következő sor töredékes, így nem lehet biztosan megmondani, hogy a még olvasható **x-sig₇-sig**, előtt mi áll. K. Volk fenntartásokkal Igisigsignek rekonstruálja a jeleket, és úgy fordítja, hogy ez lehetett Šukaletuda apjának a neve. Más forrásokban, az ún. An–Anum istenlistában Igisigsig An isten kertésze,³² és egy középasszír ráolvasásban azt írják róla, hogy kitépkedi a sarjakat, hogy a betegek gyógyításához vigye őket.³³ Igisigsig akár Šukaletuda rokona, akár Šukaletuda előjárója, akár Šukaletuda megnevezése, a mítosz rákövetkező sorai-
ban Šukaletudánál fordulnak ki a növények, talán a kutak ásása közben. Önmagában a **SIG₇-a** a kertész munkások megnevezésére is szolgál gazdasági szövegekben, a vízfordó munkásokkal említik őket, akik a társadalmi rétegek alján vannak.³⁴ Mezopotámiában a háborús foglyokat kerti munkára foghatták, és megvakították őket, hogy ne szökjenek el; a kertészeknél a **sig**, így azt jelentheti, hogy 'megvakított'.³⁵ A szövegrész tehát Šukaletuda pedigréjének egy megvakított munkást nevez meg.

Šukaletuda második megnevezése az apjánál kerül elő, mikor elmegy hozzá, hogy tanácsot kérjen. A kertészt itt **lu₂ tur**-nak, „kisembernek” hívják (177. sor „A fiatalember így szólt az apjához”). J.-M. Durand is kiemelte ezt az epithetont, hogy Šukaletudát átlagembernek nevezik a szövegben,³⁶ bár maga a kifejezés nem csak azt jelenti, hogy kevésbé jelentékeny vagy alárendelt személy, hanem arra is szokták használni, hogy valaki fiatal.³⁷ A **lu₂ tur** kifejezés, azon túl, hogy Šukaletuda gyermeki voltára utal az apja társaságában, talán a személyiségére vonatkozó asszociációkat is rejt magában.

A rögtön ezt követő apai tanács szintén olyan elemeket tartalmaz, amelyek Šukaletuda tömeghez való tartozását emelik ki, hogy nem rendkívüli egyén, mint a királyok (179–181, kiemelve a kulcsfontosságú mondatokat):

³¹ A. Greco: *Garden Administration in the Ġirsu Province during the Neo-Sumerian Period*. Madrid (2015) 40, 44, 47–49.

³² R. L. Litke: *A Reconstruction of the Assyro-Babylonian God-Lists, An: ^dA-nu-um and An: Anu šá amēli*. New Haven (1998) 253.

³³ Geller: *i. m.* (9. j.) 28–29: 63' ^digi-sig₇-sig₇ nu-kiri₆ gal an-na-ke₄ 64' ^dMIN nu-ka-ri-bu GAL ša₂ ^da-nim 65' šu ku₃-ga-a-ni-ta pa ⁸⁸gišimmar im-ma-an-bu 66' ina qa-ti-šu₂ KU₃-meš a-ra is-suh-ma 35.o.: 63' „Igisigsig, the great gardener of Anu, 65' plucked the date palm frond with his pure hands”

³⁴ Greco: *i. m.* (31. j.) 40, 134. j.: worker designation. K. Focke: *Gartenbewirtschaftung in Neusumerischer Zeit (Ur III-Zeit) unter Berücksichtigung der wirtschaftlichen Nutzung von Obst, Gemüse, Gewürzen und Hölzern sowie des in den Gärten eingesetzten Personals*. PhD–Diss. (2009–2010) 774–778, 806–807, 811.

³⁵ W. Heimpel: *Blind Workers in Ur III Texts. Kaskal 6* (2009) 43–48. P. Steinkeller: A Note on Lines 168–169 of Enki and Ninhursag. *JCS 65* (2013) 71: Šukaletuda apja. P. Steinkeller: An Archaic Prisoner Plaque from Kiš. *RA 107* (2013).

³⁶ Durand szerint van jelentősége: Durand: *i. m.* (29. j.) 165, 45. j.: „Une référence à verrouqueux ne se comprend pas à la lecture du mythe, a moins que cela ne n'arrive a la fin du texte, laquelle ne m'est point disponible. Par contre, une epithete de Šukalletuda, courante pour reprendre le nom propre, est lu-tur „petit-homme”, „serviteur” n'ayant point de sens pour un travailleur qui semble n'avoir que des initiatives personnelles. Le theme du nain donnerait un relief interessant, et non sans paralleles dans le folklore mondial, a un travailleur de la terre, innovateur et dont dependant l'ingenoisité est longtemps contrariée.”

³⁷ Pl. H. Behrens: *Enlil und Ninlil. Ein sumerischer Mythos aus Nippur*. Rome (1978) 17–18: 10–11. sorokban Enlil isten fiatal férfit (**guruš tur**), Ninlil pedig fiatal lány (**ki sikil tur**).

„Fiam, a városban a *fivérideid kellene követned, a feketefejúekhez, a fivérideidhez lépj és menj!*
A nő a hegyek belsejében nem fog megtalálni.”

Ez a tanács éppen az ellentétje a királyfeliratok retorikájának, mint amit Gudea szoborfeliratánál is idéztem. A nagy királyok nem *követik* a feketefejúeket, hanem az élükön állnak, és éppen az emberek követik őket. Nem is beszélve arról, hogy az említett hegyek belseje az a hely, ahonnan az ellenség jön, és akiket a mezopotámiai királyok rabszolgának elfognak. Összevetésképp néhány részlet királyhymnuszokból:

Lipit-Eštar C himnusza, 35–41. sor:³⁸

„Lipit-Eštar, az vagy, akinek hatalmat adtam, emeld a nyakad az ég felé. Emelkedő fejú, dörgő viharként növeld a félelmet, a viharos forgatagod fedje be az engedetlen ellenséget! Igazságot hoztál Sumerba és Akkadba, az ország velejét jóvá tetted. Lipit-Eštar, Enlil gyermeke, mint a nap, ragyogj fel. A városokban, falvakban, településeken legyen egyetértés! A *feketefejúek, mint anyajuhok nyájai, kövessék a helyes ösvényt.*”

Az uralkodóknak továbbá éppen az a céljuk, hogy Inana istennő észrevegye, megtalálja, és kiválassza őket.³⁹

Ur-Ninurta D himnusza, 13–14. sor:⁴⁰

„Kedved leled a királyban, aki az istenek kegyeltje,
Ur-Ninurtában, az ifjában, akire szemed vetted (...).”

Šukaletuda ezzel szemben láthatatlan próbál maradni, és összehúzza magát, mikor Inana a szöveg végén hosszú keresés után rátalál (254–255. sor):

„Šukaletuda a félelemtől összehúzta magát,
de a nő a hegyek belsejében megtalálta.”

Visszatérve Šukaletuda incidensére, a kertész tehát titokban Dumuzi és a királyok feladatkörét látta el. Egyes dinasztiák királyai azonosították magukat Dumuzi istennel, és ebben a minőségükben Inana istennő férjeként szerepeltek. A szent nász rítusa a király kötelessége, hogy biztosítsa az állam és az istenség harmonikus viszonyát, illetve a jólétet,⁴¹ és ez képezi a mítoszban is a jelenet hátterét (117–120. sor):

„Šukaletuda az ágyásra tekintett,
Inana a hét **me** (*isten erő*) övét az ágyékán [...]
a hét **me** öve az ágyékán [...]
a pásztor Amaušumgalannával [...].”

³⁸ W. H. Ph. Römer: *Sumerische 'Königshymnen' der Isin-Zeit*. Leiden (1965) 14–15.

³⁹ Isteni rokonsághoz: Å. Sjöberg: Die göttliche Abstammung der sumerisch-babylonischen Herrscher. *OrSuec* 21 (1972) 87–112.

⁴⁰ A. Falkenstein: Sumerische religiöse Texte. *ZA* 52 (1957) 59–60.

⁴¹ A rítus mibenlétéhez J. S. Cooper: Sacred Marriage and Popular Cult in Early Mesopotamia. In: *Official Cult and Popular Religion in the Ancient Near East*. Ed. E. Matsushima. Heidelberg (1993) 81–96.

A szöveg ugyan töredékes, de annyi látszik belőle, hogy Inana és férje, Dumuzi-Amáušum-galanna jogkörét írja le. Šukaletuda felkérés nélkül⁴² kárt okozott az istennőnek,⁴³ aki ebben a (elsősorban rituálisan) tisztátalan állapotában nem tud visszatérni a szentélyébe – ez az istennő problémájának az egyik alapja, és ezért kér elégtételt. A szentélybe csak rituálisan tökéletes állapotban lévő szobrokat tarthatnak,⁴⁴ így az istenség megszentelt állapotban valószínűleg nem tud visszamenni a rituálisan tiszta templomába.

Rátérve az átokszövegre, Inana úgy határozta meg Šukaletuda további sorsát, hogy a kertész meghal, a pusztába lesz száműzve kísértetként, de a neve fennmarad szép énekekben, és a történetét a kisénekesek, valamint a vajat köpülő pásztorfiúk hagyományozzák tovább.

A bekezdésben a „kicsi” szó az a részlet, aminek látszólag semmi funkciója nincs, csak egyszerű jelző. Ez vezetett arra a következtetésre, hogy mégis lehet szerepe annak, hogy az istennő az énekesekhez és a pásztorokhoz hozzáteszi azt, hogy „kicsik” (**nar tur, sipad tur**). A gazdasági szövegekből viszonylag jól lehet rekonstruálni a társadalmi csoportok fizetéseit és státuszát. Az énekesek között találunk főénekeseket, akiknek akkora presztízse volt, hogy a III. uri dinasztia uralma alatt (Kr. e. 2111–2004) királyi hercegnőkkel házasodhattak.⁴⁵ Az ő címük ebben az esetben például a **gala mah** „fő gala-pap”, nem az *Inana és Šukaletuda* mítoszban szereplő **nar tur**, „kisénekes”.⁴⁶ Néhány himnuszban is említést tesznek a tudósról és az énekesről, akiket „tanárnak” és „főénekesnek” neveznek (**ummia nar gal-gal**).⁴⁷ Így nem valószínű, hogy a K. Volk által „palota irodalmilag művelt köreiként” leírt személyek a kisénekesekből álltak, és ha tényleg a magasan művelt, elit énekesekre gondoltak volna, akkor nem biztos, hogy hozzáteszik az énekesekhez, hogy „kicsik”. Elég lett volna ez esetben annyit írni, hogy **nar** (énekes).

Ugyanígy a pásztoroknál sem csak egyszerűen a pásztor szót írják, hanem azt, hogy „kis pásztorok”. A pásztoroknál ráadásul külön sort kapnak a vajat köpülő munkások. A vajköpülés gyakori motívum az irodalmi szövegekben, a boldog, virágzó korszakokat jelöli, ellentétben a csenddel, ami a lerombolt városokra utal.⁴⁸ Némely esetben, himnuszokban például, zenei aláfestésre is lehet gondolni a ritmusa miatt.⁴⁹ Bár a vajköpülés hangja pozitív

⁴² Cooley: *i. m.* (16. j.) 76–77: „While she is sleeping he removes her divine garments, and has intercourse with her in some sort of darkly comedic parody of the hieros gamos.”

⁴³ Hruška: *i. m.* (2. j.) 322: „Diese Anspielung auf die Dumuzi-Inana-Liebeslieder zeigt, daß sich die Göttin in den feindlichen Ländern schützen mußte, und zu sexuellen Aktivitäten mit Fremden nicht bereit war.”

⁴⁴ Ch. Walker – M. Dick: *The Induction of the Cult Image in Ancient Mesopotamia. The Mesopotamian Miš Pi Ritual*. Helsinki (2001) 7–8: egyéb példák istenszobrok elhelyezésével és készítésével kapcsolatban.

⁴⁵ P. Michalowski: Love or Death? Observations on the Role of the Gala in Ur III Ceremonial Life. *JCS* 58 (2006) 49–61.

⁴⁶ **Nar tur**-hoz lásd Shehata: *i. m.* (12. j.) 26–27.

⁴⁷ M-Ch. Ludwig: *Untersuchungen zu den Hymnen des Išme-Dagan von Isin*. Wiesbaden (1990) 41–42. Išme-Dagan A+V (ETCSL 2.5.4.01) 333.um-mi-a nar gal-gal-e-ne 334.ša₃-ba la-la₂ he₂-ni-in-ġar 335.a-da-ab tigi₁ šumun-ša₄ ma-al-ga-tum 336.šir₃-gid₂-da <za₃>-mi₂ nam-lugal-ġu₁₀ ša₃-bi niġ₂ til-la 337.a-ra-ġi bal-bal-e za-am-za-am kun-ġar-bi 338.nar gal-an-zu-ne ma-an-ġar-re-eš-a 339.en₃-du ki du₁₂-ba mu-ġu₁₀ mi-ni-gal-eš-a „I installed ... my scholars and chief singers. The skilful singers composed for me adab, tigi, šumunša, malgatum, šir-gida, royal praise poems perfect in content, araġi, balbale, zamzam and kunġar compositions. They magnify my name in the places where odes are performed”

⁴⁸ J. Klein: The Sweet Chant of the Churn: A Revised Edition of Išmedagan J. In: *dubsar anta-men. Studien zur Altorientalistik. Festschrift für W. H. Ph. Römer*. Hrsg. M. Dietrich – Th. Balke – O. Loretz. Münster (1998) 211–213.

⁴⁹ Klein: *i. m.* (48. j.) 222: „Apparently, the scribe of version C saw in the churn a primitive type of musical instrument. Or else, he likened the humming of the churn to sweet music.”

irodalmi kép, a háttérben a realitás az, hogy maguk a vajat köpülő munkások a társadalmi hierarchia alján álltak.⁵⁰ Ennélfogva Inana azt mondja, hogy nem az elit dala lesz Šukaletuda története.

A SZÖVEG MEGFOGALMAZÁSA

A szöveg megfogalmazásában két különös dolog található. Az egyik a refrén, amelyre már sokan felhívták a figyelmet, és nem találtak rá megfelelő magyarázatot. A másik a másodlagos fokalizáció gyakori használata, ami alatt azt értem, hogy az elbeszélő mondja el, hogy a szereplő mit gondol, mit lát.⁵¹ A sumer mítoszokban ez viszonylag ritka elbeszélői mód, a szereplők maguk mondják el, hogy mit gondolnak, vagy mit érzékelnek. Šukaletuda szokatlan látomása – mind maga a tény, mind az elbeszélői stílus – így néz ki (101–111. sor):

„Délre emelte tekintetét, és meglátta a felkelő nap hegyeinek magasztos istenét,
északra emelte tekintetét, és meglátta a lenyugvó nap hegyeinek magasztos istenét.
Meglátott egy magában járó szellemet,
egy magában járó istent, felismerte a jelet.
Meglátta a kezében tökéletes erőket,
látta az isteneknek szabott sorsot.
Azon a földön nem járt már korábban számtalanszor
– Ott állt egy lombos fa,
a fűzfa lombja, az árnya (mindig) nagy volt.
Az árnya gyenge volt reggel,
és se délben, se este nem változott.”

A bekezdésben nem Šukaletuda mondja el, hogy mit lát, hanem az elbeszélő. Az indirekt fokalizáció közvetetté teszi az eseményeket, nem közvetlen a kertészről értesül róluk a hallgató.⁵² Kifejezi, hogy Šukaletuda titokban tette a dolgot, nem beszélt meg senkivel. Más mítoszokban a szereplők elmondják az akaratukat, az *Enlil és Ninlil* című szövegben, például, Enlil isten nyíltan megmondja, hogy mit akar az istennőtől:⁵³

„Enlil ezt mondta neki: 'Meg akarlak csókolni!', de nem tudta rávenni.”

A közvetett elbeszélői mód így kiemeli, hogy belső élménnyel, látomással van dolgunk, és a látomásnak szubjektív jellege van. Senki sem tudja ellenőrizni, mint ahogy a refrén is szól: „ki látott már ilyet?”. A refrén, hogy „mit tudsz még hozzászólni?” az irodalmi disputációkban fordul elő, illetve ráolvasásokban Enki és fia, Asalluhi beszélgetése közben.⁵⁴ A disputációk-

⁵⁰ M. Stol: *Milch(produkte).A. RIA 8 (1993-1997) 195*; A. Berlin: *Enmerkar and Ensuhkešdanna. A Sumerian Narrative Poem*. Philadelphia (1979) 86, 191.

⁵¹ Lásd G. Genette: *Narrative Discourse. An Essay in Method*. New York (1980).

⁵² Genette: *i. m.* (51. j.).

⁵³ Behrens: *i. m.* (37. j.) 29. sor.

⁵⁴ M. Geller: *Forerunners to Udug-hul. Sumerian Exorcistic Incantations*. Stuttgart (1985) 30.

ban két fél érvel egymás ellen, és a végén az egyik szereplő nyer. A műfaji formák keverése összetettebbé teszi a mű jelentésrétegeit, és kifejezi, hogy a standardtól eltérő jelenséggel állunk szemben, hogy valami más mondanivaló is lehet a háttérben. A vitairodalomból vett formulával az elbeszélés vitára lép a saját témájával: „mit lehet még ehhez az esethez hozzáfűzni?”⁵⁵ Az eset nem vitán felül álló, objektívan bemutatandó isteni minta.

ÁTOK VAGY ÁLDÁS?

Az utolsó kérdéskör a sumer „megáldani”, „átkozni” kifejezésekre vonatkozik. A jelen szövegben is szereplő **nam—tar** jelentése tág fogalom: „valaminek vagy valakinek a lényegét, létezését meghatározni”.⁵⁶ A **nam** valaminek a lényegisége, „esszenciája”, a **tar** jelentése „vágni”, „kiosztani”, „meghatározni”; ehhez hozzátehetnek jelzőket, amelyek részletezik, hogy az adott sors milyen (jó, kedvező stb.).⁵⁷ A **nam—kud** kifejezés az, amit általában átokként fordítanak. A **kud** jelentése szintén „vágni”. A kifejezésnek a háttérben valószínűleg az a kép áll, mikor az illetőt megillető élethossz a kelleténél hamarabb elvágják.⁵⁸ Inana sorsmeghatározásában a zavaró helyzetet az okozza, hogy nem a **nam—kud** szerepel itt, hanem a **nam—tar**, és ez inkább pozitív kontextusokban fordul elő. Mindazonáltal több tanulmány kiemeli, hogy a **nam—tar** egy semleges fogalom, és a jó sors megszabásánál külön jelzik a sors minőségét (pl. **nam dug₃ tar**).⁵⁹

Inana sorsmeghatározása Šukaletuda számára nem egyedi eset, az *Inana és Bilulu* című mitikus elbeszélésben Inana más bűnözők sorsát szabja meg: azokét, akik a férjét kirabolták és megölték. Ebben a szövegben is a **nam—tar** kifejezés szerepel,⁶⁰ ami pozitív sorsot feltételezne. A sorsmeghatározás első sora azonban azzal kezdődik, hogy Inana megöli Bilulut, a pusztában élő öregasszonyt és bandita fiait, majd Bilulut vizeskulacssá, a fiait pedig kísértetekké változtatja. Ebben az új formájukban Inana megölt férjét kell kísérniük a pusztában.⁶¹ Mindkét esetben Inana sorsmeghatározása a halállal jár, az áldozatai a halálon keresztül nyernek új sorsot az istennőtől. Inana eljárása emiatt az ellenkezője annak, mint ahogy a teremőistenek szabnak sorsot: ők az újonnan megteremtett személyek és dolgok szerepét határozzák

⁵⁵ Más szöveg kapcsán: S. Ponchia: Some Aspects of Literary Design in the Ancient Near Eastern Epic. In: *Kinattūtu ša darāti. Raphael Kutscher Memorial Volume*. Tel Aviv (2016) 135–146.

⁵⁶ P. Steinkeller: Luck, Fortune, and Destiny in Ancient Mesopotamia – Or How the Sumerians and Babylonians Thought of Their Place in the Flow of things. In: *Fortune and Misfortune in the Ancient Near East. Proceedings of the 60th Rencontre Assyriologique Internationale Warsaw*. Ed. O. Drewnowska – M. Sandowicz. Winona Lake (2017) 6–7: „to determine the essence or existence of a person or a thing”. F. Rochberg-Halton: Fate and Divination in Mesopotamia. In: *Vorträge gehalten auf der 28. Rencontre Assyriologique Internationale in Wien 6.-10. Juli 1981*. Ed. H. Hirsch. Wien (1982) 363.

⁵⁷ Steinkeller: *i. m.* (57. j.) 6.

⁵⁸ Steinkeller: *i. m.* (57. j.) 8.

⁵⁹ Selz: *i. m.* (3. j.) 385.

⁶⁰ Th. Jacobsen – S. N. Kramer: The Myth of Inanna and Bilulu. *JNES* 12 (1953) 160–188.

⁶¹ Jacobsen – Kramer: *i. m.* (61. j.)

meg.⁶² Tekintve, hogy Inana az átmenetek istennője, aki megjárta az alvilágot,⁶³ az ő rendjének meghatározása igazodik az ő szerepköréhez.

Az ezzel kapcsolatos utolsó megjegyzés arra vonatkozik, hogy a sorsszabás végül áldás vagy átok. Maga a terminus tehát nem indikál rossz jelentést, mivel egy világrendet kialakító istennő tette nem „rossz”, az isteni rend szempontjából. Az istenek által megszabott világrend nem tartozik az emberi megítélések alá, bármennyire kellemetlen következményekkel is jár. Ugyanakkor Šukaletuda szempontjából a helyzet előnytelen: Šukaletuda további lakhelye, a „puszta palotája” valószínűleg egy metaforikus kifejezés arra, hogy valaki meghal a pusztában.⁶⁴ A pusztában bekövetkező halál, az eltűnt holttest, és a temetés és a halotti áldozatok hiánya az egyik legrosszabb vég, ami Mezopotámia lakosai szerint egy halandóval bekövetkezhet.⁶⁵

ÖSSZEZÉS

A sumer irodalmi szövegekben a népnek ugyan nincs olyan negatív mellékszövege, mint a görög és római szövegek tömegeinek,⁶⁶ de kontrasztban állnak a királlyal.⁶⁷ Ugyanez vonatkozik az isteni társadalomra, az Annunaki istenek tömegei csak akkor fordulnak elő, ha dicsérni kell egy nagyobb istent, megijednek tőle, vagy ámulnak a nagyságán.⁶⁸ A mezopotámiai nép jólétét a király sikeres és megfelelő uralma biztosítja. Ha megemlíti őket a himnuszokban, kollektívan, jólétben, boldogan élnek a király által megfelelően kormányzott országban. A néppel kapcsolatos értéktételek így más műfajokban, például himnuszokban, az elnyomó gazdagok és az elnyomott szegények köré csoportosulnak, és a rendet a király védelmező személye állítja helyre.⁶⁹ Ezen felül a tömeg homogén és átlagos anyag, a karizmatikus uralkodókat ebből a közegből választják ki az istenek, mert kiemelkednek. Az uralkodóideál egy fejjel magasabb, átlagnál jóval erősebb, isteni rokonsággal rendelkező egyén.

Šukaletudára éppen az ellenkezője jellemző: követi a feketefejúeket, és nem emelt fejű, mint a himnuszok királyai. Nem vezeti, hanem elbújik és elvegyül köztük, tudniillik oda

⁶² Lásd pl. az *Enki és Ninhurság* című mítoszt (ETCSL 1. 1. 1.), az *Enki és Ninmah* című mítoszt: M. Ceccarelli: *Enki und Ninmah. Eine mythische Erzählung in sumerischer Sprache* (2016).

⁶³ B. R. M. Groneberg: Die sumerisch-akkadische Inanna/Ištar: Hermaphroditos? *WO 17* (1986) 25–46; B. R. M. Groneberg: *Lob der Ištar. Gebet und Ritual an die Altbabylonische Venusgöttin. Tanatti Ištar*. Groningen (1997); R. Harris: Inanna-Ishtar as Paradox and a Coincidence of Opposites *History of Religions*, 30 (1991) 261–278; Esztári R. – Vér Á.: The Voices of Ištar. Prophetesses and Female Ecstasies in the Neo-Assyrian Empire. In: *Religion and Female Body in Ancient Judaism and Its Environments*. Ed. G. G. Xeravits. Berlin – Boston (2015) 7–11.

⁶⁴ Volk: *i. m.* (1. j.) 211–212; R. Borger: Die erste Teiltafel der zi-pà-Beschwörungen (ASKT 11). In: *lišān mithurti. Festschrift Wolfram Freiherr von Soden zum 19. VI. 1968 gewidmet*. Ed. W. Röllig. Neukirchen-Vluyn (1969) 6–7.

⁶⁵ J. Bauer: *Der schlimme Tod* in Mesopotamien. In: *Dumu-e2-dub-ba-a. Studies in Honor of Åke W. Sjöberg*. Ed. H. Behrens et al. Philadelphia (1989) 21–27; W. G. Lambert: The Theology of Death. In: *Death in Mesopotamia. Papers Read at the XXVIe Rencontre assyriologique internationale*. Ed. B. Alster. Copenhagen (1980) 53–66.

⁶⁶ Th. Baier: Die Darstellung der Masse in der römischen Literatur. *Aevum* 84 (2010) 161–176.

⁶⁷ Illetve Limet szerint egy kicsit pejoratív is lehet: H. Limet: *Peuple et humanité chez les Sumériens*. In: *Zikir šumim. Assyriological Studies Presented to F. R. Kraus*. Leiden (1982) 266.

⁶⁸ A. Falkenstein: Die Anunna in der Sumerischen Überlieferung. In: *Studies in Honor of Benno Landsberger*. Chicago (1965) 127–140.

⁶⁹ S. N. Kramer: Kingship in Sumer and Akkad: The Ideal King. In: *Le Palais et la royauté (Archéologie et Civilisation) (XIXe Rencontre Assyriologique Internationale)* Paris (1974) 175.

való, a „testvérük”, ahogy a szöveg mondja. Inana pedig segítség nélkül nem veszi őt észre az emberek között, mert Šukaletuda nem nagyobb náluk.

A történet végkifejletére tett eddigi észrevételek, hogy „mindez meglepő módon Šukaletuda megáldásával végződik, akinek a nevére mindörökre emlékezni fognak az énekekben”⁷⁰ összetett helyzetet ábrázolnak. A rendért felelő istenségek által szabott sors tiszteletet érdemel – minden mitikus elbeszélés végén egy istenséget dicsőítő formula található, bármit is tettek.⁷¹ A szöveg megfogalmazása viszont a kisemberek és a királyi jogkörök szerepét is tárgyalja, ahová illetéktelen személyek nem szabad, hogy tartozzanak. Šukaletuda hübriszéről mindenki tudni fog az idők végezetéig, de a mű „ideális előadásmódja” szerint a történetét a hasonló társadalmi helyzetben lévő, a legelső munkásrétegek fogják dúdolgatni munka közben. Inana átka így visszarendelte Šukaletuda emlékezetét a maga társadalmi kontextusába, legalábbis a történet világán belül. A paradox helyzet viszont az, hogy a szöveget elég magas színvonalon írták meg, Šukaletuda története a sumer irodalom egyik remekműve,⁷² így tulajdonképpen a gyakorlatban mégis a jól képzett írnokok írhatták és másolhatták a szöveget.⁷³

FORDÍTÁS

1. Úrnő, a nagy erőké,⁷⁴ ki a trónra illő,
2. Inana, a nagy erőké, a fénylő trónt betöltő,
3. Inana az Ég Házában áll ámulatra.
4. Egy nap a hajadon a hegyekbe felment,
5. a fénylő Inana a hegyekbe felment,
6. a gazságot és az igazságot megismerni,
7. az ország szívében szemlét tartani,⁷⁵
8. hogy hazugot és igazat találjon, ezért a hegyekbe felment.
9. Na mármost mit mond az egyik a másiknak?

⁷⁰ Alster: *i. m.* (2. j.) 687; Hruska: *i. m.* (2. j.) 323.

⁷¹ **za₃-mi₂** „dicsértesség”. C. Wilcke: Formale Gesichtspunkte in der sumerischen Literatur. In: *Sumerological Studies in Honor of Thorkild Jacobsen on his Seventieth Birthday, June 7, 1974*. Ed. S. J. Lieberman. Chicago (1975) 246–248.

⁷² Volk: *i. m.* (1. j.) 24.

⁷³ Nincs szöveg kezdők által használt táblatípuson: Volk: *i. m.* (1. j.) 83–92.

⁷⁴ A sumer **me** „erő”, „attribútum”, „idea”. Lásd G. Farber-Flügge: *Der Mythos 'Inanna und Enki' unter besonderer Berücksichtigung der Liste der me*. Rome (1973) 116–126; B. Alster „On the Interpretation of the Sumerian Myth 'Inanna and Enki. ZA 64 (1974) 33, 33. j.; J. Klein: The Sumerian me as a Concrete Object *AoF* 24 (1997).

⁷⁵ Mikor Inana felmegy a hegyekbe, hogy szemlét tartson, akkor a katonai szemlére is használt szót használják (**igi** – **kar₂**). Majd az istennő magát szemléli meg ugyanígy, ugyanezzel az igével a 127–sorokban (**ni₂ te-a-ni**). Különös az összefüggés, hogy a célja az volt, hogy az országban nézzen szét, és végül ez magára is vonatkozik. Inana harci aspektusához Cf. Wilcke: *Inanna/Ištar. RLA* 5 (1976–1980) 83–84. Szolgák mustrálására példa: P. Attinger: *Iddin-Dagan A*. In: N. Koslova et al. (eds.): *Studies in Sumerian Language and Literature: Festschrift Joachim Krecher* (2014) 174: **u₄ sa₃ zid-de₃ igi kar₂-kar₂-de₃; Samsuiluna A** 10; W. Heimpel: *The Nanshe Hymn. JCS* 33 (1981) 65–*Nanshe A* 97. **⁴nanshe-e sa₃-e kurum₇-ma igi ba-ni-ib-kar₂-kar₂**. Valamint itt egy másik fontos kifejezés az országok belseje és az idegen országok közötti kontraszt: Volk: *i. m.* (1. j.) 139, 7. j.: „Als zentrales, vorausweisendes Stichwort dient in dieser Zeile auch **ša₃** in **ša₃-kalam-ma** „Zentrum des Landes Sumer. Es wird wieder aufgenommen am Ende der erfolglosen Suche Inannas nach ihrem Übertäter in Z. 235 **ša₃-kur-kur-ra**.”)

10. Mit tehet még hozzá az egyik a másikhoz?
11. Az úrnőm egy vadbikával a hegy lábánál áll, az erőket tartja,
12. Inana egy kossal a hegy tetején áll, az erőket tartja.
13. Na mármost mit mond az egyik a másiknak?
14. Mit tesz még hozzá az egyik a másikhoz?
15. Egy nap az [úrn]ő az eget elhagyta, a földet elhagyta,
és a hegyekbe felment,
16. Inana az eget elhagyta, a földet elhagyta,
és a hegyekbe felment.
17. Urukban az Eannát elhagyta,
és a hegyekbe felment,
18. Zabalamban a Giginát elhagyta, a hegyekbe felment.
19. Mikor az Eannából kiment, a Gipar-szentélyben [az erőket fel]vette,⁷⁶
20. „Inana öltözékét felvette”, a hegyekbe felment.
21. Na mármost mit mond az egyik a másiknak?
22. Mit tesz még hozzá az egyik a másikhoz?

(töredékes sorok)

38. Kikérdezte az [eget?], felkutatta a földet, és miután elfáradt,
39. egymagában⁷⁷ a belső cellámba, ha jönne!⁷⁸
40. Na mármost mit mond az egyik a másiknak?
41. Mit tesz még hozzá az egyik a másikhoz?

(töredékes sorok)

47. a lábát [...] így válaszolt,⁹
48. ezeket a szavakat fűzte hozzá igen okosan:
49. „Holló, mondok egy szót, a szavamra [fordítsd a füled],
50. holló, a szentélyben⁹ mondok egy szót, a szavamra [fordítsd a füled]!
51. Az eridui ráolvasópapok antimonját,
52. a cella falánál álló
53. lazúrtálba lévő olajat és vizet
54. vedd az ajkadba, és tedd a fogad (közé),
55. a szántott hagymaföldbe, a zöldésébe ültesd!
56. ásd el/távolítsd el? [...]”
57. Na mármost mit mond az egyik a másiknak?
58. Mit tesz még hozzá az egyik a másikhoz?

⁷⁶ Az *Inana leszállása az alvilágba* című szöveg sora alapján rekonstruáltam így, lásd W. R. Sladek: *Inanna's Descent to the Netherworld*. Michigan (1974).

⁷⁷ Másképp „ha pihenni jönne”.

⁷⁸ Bizonytalan, hogy ki mondja: Enki? Lásd Volk: *i. m.* (1. j.) 145.

95. egyetlen zöldség sem volt ott, egyáltalán semmi sem volt,
 96. (mindegyik) gyökerestül kifordult, az ásó kivágta (öket).
 97. Mit hozott akkor a homokvihar?
 98. A szemébe a hegyek porát verte!
 99. Mikor a szeme sarkából kitörölte,
 100. valamennyit ki tudott szedni, de a maradékot nem tudta.
 101. Délre emelte tekintetét, és meglátta a keleti hegyek magasztos istenét,
 102. Északra emelte tekintetét, és meglátta a nyugati hegyek magasztos istenét.
 103. Meglátott egy magában járó szellemet,
 104. egy magában járó istent, felismerte a jelet.
 105. Meglátta a kezében tökéletes erőket,
 106. látta az isteneknek szabott sorsot.
 107. Azon a földön nem járt már számtalanszor?
 108. – Ott állt egy lombos fa,
 109. a fűzfa lombja, az árnya (mindig) nagy volt.
 110. (De most) reggel az árnya gyenge volt,
 111. se délben, se este nem változott.⁸⁴
112. Akkor az úrnóm miután az eget körbejárta, miután a földet körbejárta,
 113. miután Inana az eget körbejárta, miután a földet körbejárta,
 114. miután Elamot és Subirt körbejárta,⁸⁵
 115. miután a fűzött⁸⁶ ég alját körbejárta,
 116. miután a nugig⁸⁷ elfáradt, odament és az aljához feküdt.
 117. Šukaletuda a kertjének a szélén ezt látta,
 118. a hét erő övét az ágyékán [...],
 119. a hét erő öve az ágyékán [...],
 120. A pásztor Amašumgalannával [...],
 121. a fényes ágyékán [...] [(az övet?)]
 122. Šukaletuda megoldotta, és az oldalához feküdt.
 123. Közösült és csókolózott vele,
 124. közösült, és csókolózott vele,
 125. majd visszatért a kertjének a széléhez.
126. A nap lement, majd miután Utu felkelt,
 127. a nő szemlét tartott magán,

⁸⁴ A korábbi fordítások a fűzfa árnyékánál eltérnek az itt lévőtől: ETCSL 1. 3. 3. 110–„Its shade was not diminished in the morning, and it did not change either at midday or in the evening.” (109–sor: „az árnyéka nem csökkent reggel”). Volk: *i. m.* (1. j.) 128, j.: Ihr Schatten war tief am Morgen” („az árnyéka mély volt reggel”). A problémát az árnyék jelzője (**sig**) okozza, aminek az elsődleges jelentése az, hogy „vékony”, „gyenge” (MSL III: S^b B Taf. 2. 314: *enšu*, 315: *qatnu*; MSL XVII: Antagal G 118: *enšu*), esetleg mély (MSL III: Proto-Izi I (Bilingual) col. iv 11: *šaplūtum*). A sor talán inkább azt jelenti, hogy az árnyék halovány, és nem a szokásos nagy, sötét, erős árnyék a lombos fa alatt. Amennyiben Inana asztrális istennő, a Vénusz csillag istennője és világít, akkor akárhogy jár a nap, a fa alatt nincs sötét.

⁸⁵ Kelet és észak.

⁸⁶ Szférákból.

⁸⁷ Egy papnői titulus, Inana epithetonja, lásd A. Zgoll: Inana als nugig. ZA 87 (1997) 181–195.

128. a fényes Inana szemlét tartott magán.⁸⁸
129. Akkor a nő az ágyékaért mit akart lerombolni?
130. a fényes Inana az ágyékaért mit akart tenni?
131. Az ország kútjai vérrel fognak megtelni!
132. Vér lesz az, amit visznek az ország kertjeinek kútjai!
133. Vér lesz az, amit iszik a szolgál, akit az ura elszalaszt szénáért (mondván) „menj!”
134. vér lesz az, amit tölt szolgálány, akit az ura elküld vízért (mondván) „menj!”
135. Vért fognak inni a feketefejük, és nem tudni, meddig.
136. „Előkerítem megerőszakolóm az országokból!” – mondta,
137. de a megerőszakolóját az országokban nem találta.
138. Na mármost mit mond az egyik a másiknak? Mit tesz hozzá az egyik a másikéhoz?
139. A fiatalember belépett az apja házába, és ezt mondta,
140. Šukaletuda belépett az apjához a házába és ezt mondta:
141. „Apám, a kertben mikor a vizet hordtam,
142. mikor a zöldséges szélén a kútból vizet mertem,[?]
143. egy zöldség sem volt, egyáltalán semmi sem volt,
144. (mindegyik) gyökerestül kifordult, az ásó kivágta (őket).
145. A homokvihar akkor mit hozott?
146. A szemembe a hegyek porát verte.
147. Mikor a szemem sarkából kitöröltem,
148. valamennyit kitisztítottam, de nem tudom, még mennyit nem.
149. Délre emeltem szemem, és megláttam a keleti hegy magasztos istenét,
150. északra emeltem szemem, és megláttam a nyugati hegy magasztos istenét.
151. Megláttam egy magában járó szellemet,
152. megláttam egy magában járó istent, és felismertem a jelet.
153. Megláttam a kezében tökéletes erőket,
154. megláttam az isteneknek szabott sorsot.
155. Nem jártam már ott számtalanszor?
156. Ott áll egy lombos fa,
157. a fűzfa lombja, az árnya (mindig) nagy volt.
158. Hajnalban az árnya gyenge volt,
159. se délben, se este nem változott
160. Akkor az úrnőm miután az eget körbejárta, miután a földet körbejárta,
161. miután Inana az eget körbejárta, miután a földet körbejárta,
162. miután Elamot és Subirt körbejárta,
163. miután az összefűzött ég alját körbejárta,
164. miután a nugig elfáradt, odament és az aljához feküdt.
165. A kertem széléről megláttam,
166. közösültem vele, és megcsókoltam,
167. majd visszatértem a kertem szélére.

⁸⁸ Nem csak militáris, hanem egészségügyi vizsgálat újszülöttek születése után: M. Widell: *The Sumerian Expression Igi₂-Kar₂ Revisited. Iraq 70* (2008).

168. Akkor a nő az ágyékáért mit akart lerombolni?
 169. a fényes Inana az ágyékáért mit akart lerombolni?
 170. Az ország kútjai megtelnek vérrel,
 171. vér az, amit az ország kertjeinek kútjai visznek.
 172. Vér az, amit iszik a szolga, akit az ura elszalaszt szénáért (mondván) „menj!”
 173. vér az, amit tölt szolgálány, akit az ura elküld vízért (mondván) „menj!”

174. Vért isznak a feketefejűek, és nem is tudják, még mennyit.
 175. „A megerőszakolóm az országokból előkerítem!” – mondta,
 176. de a megerőszakolóját nem találja.”

177. A fiatalembernek az apja ezt válaszolta,
 178. Šukaletudának az apja ezt válaszolta:

179. „Fiam, a fivéridei városába soroljál,
 180. a feketefejűek, a fivéridei közé szedd a lábad!
 181. a nő így a hegyek belsejében nem fog megtalálni.”

182. A fivérei városában meghúzta magát,
 183. a feketefejűekhez, a fivéreihez szedte a lábát és ment.
 184. A nő a hegyek belsejében nem találta meg.

185. Másodjára a nő az ágyékáért mit akart lerombolni?
 186. a fényes Inana az ágyékáért mit akart lerombolni?
 187. Felhőre szállt, ráhelyezte az ülését, és a mellkasát kitágította,[?]
 188. a déli szél, a vörös vihar ment előtte,
 189. a pilipili⁸⁹ és a homokvihár követte mögötte.
 190. A tanácsadói, Abbasusu, Inimkurdudu [...]
 191. hétszer heten álltak mellé a fennsíkon.
 192. „A megerőszakolóm a hegyekben meg akarom találni!” – mondta,
 193. de a megerőszakolóját a hegyekben nem találta meg.

194. A fiatalember az apjának ezt mondta,
 195. Šukaletuda az apjának ezt mondta:
 196. „Apám, a nő, akiről beszéltem,
 197. másodjára a nő az ágyékáért mit akar rombolni,
 198. Inana az ágyékáért mit akar csinálni?
 199. Felhőre szállt, ráhelyezte az ülését, a mellkasát kitágította,[?]
 200. a déli szél és a vörös vihar ment előtte,
 201. a pilipili és a homokvihár követte mögötte.
 202. A tanácsadói, Abbasusu, Inimkurdudu (...)

⁸⁹ Inana udvartartásának tagja, olyan kultikus résztvevőkkel fordul elő, akik az ünnepeken zenélnek, mutatványosok, és a nemi szerepek felcserélését reprezentálják – Inana isteni aspektusainak megfelelően. Lásd Cl. Wilcke: Inanna/Ištar. *RIA* 5 (1976–1980) 85–86.

203. hétszer heten álltak mellé a fenszikon.
204. „A megerőszakolóm a hegyekben meg akarom találni!” – mondta,
205. de a megerőszakolóját a hegyekben nem találta meg.”
206. A fiatalember az apjának ezt mondta,
207. Šukaletuda az apjának ezt mondta:
208. „Fiam, a fivéridei városába soroljál,
209. a feketefejük, a fivéridei közé szedd a lábád!
210. A nő így a hegyek belsejében nem fog megtalálni.”
211. A fivéridei városában meghúzta magát,
212. a feketefejükhez, a fivérideihez szedte a lábát és ment.
213. A nő a hegyek belsejében nem találta meg.
214. Harmadjára a nő az ágyékáért mit akar lerombolni?
215. Inana az ágyékáért mit akar lerombolni?
216. egy üres⁹⁰ fogú kampót vett a kezébe,⁹⁰
217. és az ország útjait összezavarta.
218. A nép, a feketefejük a ...[?] fogú kampón felmentek.[?]
219. „A megerőszakolóm a hegyekben meg akarom találni!” – mondta,
220. de a megerőszakolóját a hegyekben nem találta meg.
221. A fiatalember az apjának ezt mondta,
222. Šukaletuda az apjának ezt mondta:
223. „Apám, a nő, akiről beszéltem,
224. harmadjára a nő az ágyékáért mit akart rombolni?
225. Inana az ágyékáért mit akart tenni?
226. Egy ...[?] fogú kampót vett a kezébe,
227. és az ország útjait összezavarta,
228. a nép, a feketefejük ki-be mentek.
229. „A megerőszakolóm a hegyekben meg akarom találni!” – mondta,
230. de a megerőszakolóját a hegyekben nem találta meg.”
231. A fiatalembernek az apja ezt válaszolta,
232. Šukaletudának az apja ezt válaszolta:
233. „Fiam, a fivéridei városába soroljál,
234. a feketefejük, a fivéridei közé szedd a lábád!
235. A nő így a hegyek belsejében nem fog megtalálni.”
236. A fivéridei városában meghúzta magát,
237. a feketefejükhez, a fivérideihez szedte a lábát és ment.
238. A nő a hegyek belsejében nem találta meg.

⁹⁰ A fordítás bizonytalan.

239. A nap lement, majd Utu feljött,
 240. a nő szemlét tartott magán,
 241. a fényes Inana szemlét tartott magán.
 242. „Ajj, engem ki kárpótol?
 243. Ajj, nekem ki téríti meg ezt?!”
 244. Ez nem az édesapám, Enki ügye lenne?”
245. A fényes Inana szedte a lábát Enkihez az Abzuba, Eriduba,
 246. a földig alázkodott⁹¹, és a kezét nyújtotta:
 247. „Enki atya, kárpótolj nekem, térítsd meg nekem!
 248. Add ki nekem azt az embert az Abzuból,
 249. hogy így az Eanna-szentélyembe rendesen visszatérhessek!”
 250. Enki pedig „Jól van!” – mondta, „Legyen!” – mondta.
 251. A fényes Inana az Abzuból kiment vele,
 252. mint egy szivárvány,⁹¹ keresztbe fektette magát az égen, és a földet érte,
 253. az északi szél feltámadt, a déli szél feltámadt.
 254. Šukaletuda a félelemtől összehúzta magát,
 255. a nő a hegyek belsejében megtalálta.
 256. A fényes Inana így szólt Šukaletudához:
 257. „Így [...]
 258. kutya [...]
 259. számár [...]
 260. disznó [...]!
 261. [...]
 262. Šukaletuda így válaszolt Inanának:
 263. „Úrnóm, a kertben mikor a vizet hordtam,
 264. mikor a zöldséges szélén a kutat ástam,
 265. egy zöldség sem volt, egyáltalán semmi sem volt,
 266. (mindegyik) gyökerestül kifordult, az ásó kivágta (őket).
 267. A homokvihár akkor mit hozott?
 268. A szemembe a hegyek porát verte,
 269. mikor a szemem sarkából kitöröltem,
 270. valamennyit kitisztítottam, de nem tudom, még mennyit nem.
 271. Délre emeltem szemem, és megláttam a keleti hegy magasztos istenét,
 272. északra emeltem szemem, és megláttam a nyugati hegy magasztos istenét.
 273. Megláttam egy magában járó szellemet,
 274. megláttam egy magában járó istent, és felismertem a jelet.
 275. Megláttam a kezében tökéletes erőket,
 276. megláttam az isteneknek szabott sorsot.
 277. Nem jártam ott már számtalanszor?
 278. Ott áll egy lombos fa,
 279. a fűzfa lombja, az árnya (mindig) nagy volt.

⁹¹ Az istennő egyik aspektusa a szivárvány, lásd W. von Soden: Der altbabylonische Atramchasis-Mythos. In: *Mythen und Epen*. (TUAT III). Gütersloch (1994) 640, 40. j.: Tiruru.

280. (De most) hajnalban az árnya gyenge volt,
 281. se délben, se este nem változott.
 282. Akkor az úrnőm miután az eget körbejárta, miután a földet körbejárta,
 283. miután Inana az eget körbejárta, miután a földet körbejárta,
 284. miután Elamot és Subirt körbejárta,
 285. miután az összefűzött ég alját körbejárta,
 286. miután a nugig elfáradt, odament és az aljához feküdt.
 287. A kertem széléről megláttam,
 288. közösültem vele, és megcsókoltam,
 289. majd visszatértem a kertem szélére.”
 290. Így beszélt.
 (töredékes sorok: ordított?, visszaküldte?)
 294. sorsot szabja [...]
 295. A fényes Inana ezt mondta Šukaletudának:
 296. „Na mármost meghalsz! Ez az én ügyem, a neved ne tűnjön el,
 297. a neved maradjon fenn az énekekben, tegye széppé az énekeket!
 298. A király palotájában a kis énekes tegye édessé,
 299. a pásztor a kanna köpülésénél szépen daloljon,
 300. a kispásztor a sok juh legelőjéhez vigye a neved,
 301. a puszta 'palotája' legyen a házad!”
 302. [...] vonulásakor? ezt követelte?
 303. korona [...] ? eltöröljelek?
 304. ruha [...] ? elhallgattassalak?
 305. [...] mikor megyek
 306. ?”
 307. Šukaletuda [...]
 309. [mivel? ...] a sorsot megszabta,
 310. Inana dicsértessék!

SUMMARY

The present article contains the Hungarian translation of the mythic narrative *Inana and Šukaletuda*. It further presents the narrative style and the usage of words in this composition, which provide a special characterisation for the protagonist, Šukaletuda, and it argues that the formulation of this work implicitly condemns the rightfulness of the gardener's deeds.

Keywords: Inana and Šukaletuda, Sumerian literature, curse, blessing, characterization

Open Access. A cikk a Creative Commons Attribution 4.0 International License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0>) feltételei szerint publikált Open Access közlemény, melynek szellemében a cikk bármilyen médiumban szabadon felhasználható, megosztható és újraközölhető, feltéve, hogy az eredeti szerző és a közlés helye, illetve a CC License linkje és az esetlegesen végrehajtott módosítások feltüntetésre kerülnek. (SID_1)

